

Edebiyatla Aşk Hep Yeniden Başlar

Tolga Meriç, Akşam-lık, 2008

Tolga Meriç: Kendinizle kâğıt üzerindeki ilk karşılaşmanızda ne hissetmişsiniz?

Murat Gülsoy: Böyle bir zaman dilimini hatırlamak pek kolay değil. İnsan küçük yaşlarda kalem ve kağıtla tanışıyor. Ama ilk hikaye denemelerimi ortaokul yıllarında, bazı kompozisyon ödevlerinin sınırlarını aşarak yazdığımı hatırlıyorum. Türkçe kitabında belirtilen alıştırmalarına bir deneme yazmam gerekirken ben kurmaca yazmaya başlamıştım. Müthiş zevk aldığımı, hele sınıfta okuduğumda arkadaşlarımla şaşkınlık ve hayranlık dolu bakışlarını üzerimde hissedince çok motive olduğumu net bir şekilde hatırlıyorum. Her seferinde olmamış olayları olmuş gibi yazmak, bildiğim mekanları bilinmez yerlere dönüştürmek, hiç bilmediğim yerleri görmüş gibi anlatabilmek bana büyülü bir iş gibi gelmişti. Hâlâ da öyle gelir. Hele bir de sözcüklerin nasıl güçlü zihinsel araçlar olduğunu anlayınca insan...

Elinizden çıkma ilk metinler ya da o metinlerin olmamışlığı size aslında hangi acılarınızı haykırıp durmuş olabilir?

İlk yazdığım metinlerde karamsarlık hâkim renkti. Korkunç bir dünyanın acımasızlığı karşısında yenik düşmüş, umutsuz, bitkin karakterler vardı. Bunun nedeni ne olabilir? İki cevap geliyor aklıma. Birincisi, elime kalemi aldığım tarihlerde bir ihtilal sonrası yaşanıyordu. Aydınlar üzerinde korkunç baskılar vardı. Yazılan her şey ya bu acıdan söz ediyordu, ya da bu acıyı içine gömüyordu. Brecht'in kurduğu o cümleyi iliklerimizde yaşıyorduk: Ağaçlardan söz etmek cinayetlerden söz etmemeyi içerdiği için suç işlemektir ya da suça ortak olmaktır anlamına gelen bir sözdü. Yaşanan acıların birebir tanığı değildim, o yaşta değildim. Ama yine de solduğumuz havada zehirli bir taraf vardı. Peki, ama sonra ne oldu? Her şey düzeldi mi? Hayır tabii. Ama ben farklı arayışlara giriştim. Demek ki tek nedeni genel atmosfer değildi. Sonradan, dergi çıkarmaya başladığımız tarihlerde özellikle, benden daha genç olanların ilk yazdıklarını elime aldığım da onların da benzer karamsarlıklara saplanıp kaldıklarını gördüm. Belki bu bizim kültürümüze özgü bir durumdur. Ya da daha genel anlamda ergenlik / gençlik bunalımlarının dışa yansımalarıdır. Orada sizi yutmaya hazır bekleyen korkunç bir hayat köşe başında beklemekte ve siz bu yaratıkla boğuşmak için yeterli donanımı olmayan, mücadeleye yenik başlamış, yalnız bir genç olarak umutsuzluğa kapılıyorsunuz. Ailenizle, okulla, çevrenizle, toplumla sürekli bir çatışma halindedesiniz.

Kendinizi gerçekleştirmenizin önündeki setler belki de daha uygar veya daha müreffeh toplumlarda olduğundan çok daha yüksek. Bilmek zor. Ama benim anladığım, ilk yazdıklarımın arkasında böyle bir ruh durumunun olduğudur.

Yazı sizi niçin çağırmişti? Niye hâlâ çağırıyor?

Çünkü edebiyat en yüksek entelektüel faaliyetlerden biridir. Bilim ve edebiyat benim için insanlaşma sürecinin doruk noktalarıdır. Evet, işin bir de sosyo-politik tarafı var tabii. İnsanın olduğu her yerde var olan insana dair zayıflıklar, sahtekârlıklar, kötülükler... Ama bunlar her alanda var. Dolayısıyla bunları bir tarafa bırakarak düşünürdüm o zamanlar. İdealize ederdim. Sonradan, yani şimdi baktığımda, yine de diyebilirim ki evet insan kendini kandırmadan dürüst bir şekilde edebiyatla uğraşırken ideale yakın bir insanlık durumuna yaklaşabilir. İnsanlık deneyimin çoğaltılması ve paylaşılması, aktarılmasıdır idealize ettiğim şey. Dostoyevski ya da Poe okuyup çok etkilendiğimi hatırlıyorum. Ama bana 'ben de yazmalıyım' cesaretini veren yine bizden biri oldu: Oğuz Atay. Dürüstlüğün, yazmanın, yaşamının, cümle kurmanın, hikâye anlatmanın başlı başına bir mesele olduğunu onunla fark etmiştim. Ufkumu açan, edebiyata olan naif ilgimi mesele haline getiren onu okumamdır. O zaman beni çağırın Atay'ı okumamdı. O günden bu yana elbette bende çok şey değişti. Artık beni çağırın özgürlük arayışıdır. Yazarak gerçekliği sorgulamak dışında başka bir yol bilmiyorum özgürlüğe ulaştıran. En azından bugünlerde böyle olduğunu sanıyorum.

Yazmakla iyileşmek arasında sizin için nasıl bir ilişki var?

Yazmanın birçok yönü var. Yazma sürecinin kendisi özellikle iyileştirici bir yan taşır. Benim için tabii. Başkaları bu süreci nasıl yaşıyor bilemiyorum. Ama yakın çevremden bildiğim yazar arkadaşlarda da benzer bir durum görüyorum. Yazarken mutlu oluyoruz. Yazarken, yani yazma süreci içindeyken. Ama metin bittikten sonra yaşanan huzur hep bir ayrılık hüznü taşıyor. Bazen yazdıklarımızla vedalaşmamız güç olur... Oysa eskiden böyle düşünmezdim. Bir yazarın en mutlu olduğu zamanın kitabının yayımlandığı döneme denk geldiğini sanırdım. Oysaki asıl iyi gelen, mutlu eden o kitabı yazmakla uğraştığımız dönemdir. Sürekli o hikayeyi, yaratmaya çalıştığınız kahramanları, onların zihinlerinin içini, geçmişlerini, içinde buldukları ortamları düşünmek çok zevklidir. Birden çok hayat yaşamak gibidir. Birden fazla insan olmak gibi. Çok sayıda insan tanımak gibi... Bazen işler yolunda gitmeyebilir tabii. Hayat size acımasız davranabilir, bir türlü yazmaya ayırmanız gereken zamanı size vermez. O zaman kötü oluyor tabii.

Peki yazı, merhametini ne zaman göstermeye başlar? Yazının merhametine kolayca kavuşulabilir mi?

Yazı asla ihanet etmez. Her zaman bağışlayıcıdır. Yani, günlerce yazmasam da masanın başına oturduğumda... Evet bir süre surat asar, pas vermez, kendini saklar, huysuzluk eder ama bilirim sonunda beni affedecektir. Gerçekten de bir süre sonra, tam en mutsuz olduğum anda yeniden aşk başlar. Doğrusu, edebiyat asla ikinci olmak istemez. Dolayısıyla uzun zaman ara verdiğimde küser. Küseceğini bilirim. Ben de o yüzden onu asla terk etmem. Günde iki satır olsun yazmadan bırakmam.

İnsan yazabiliyorsa; yazarak kendisinin, zihninin ya da kalbinin aslını görüp röntgenini çekebiliyorsa; gündelik yaşam pratiklerinde ve ilişkilerde, kendisinden ya da en yakınlarından kuşulanır mı? Kuşulanırsa, neye ilişkin bir kuşkudur o ve insana neler yapar?

Hiçbir şeyin aslını bilemeyiz. Bir ressam harika bir ağaç resmi çizebilir, ama ağacın aslını bilemez, bilmek zorunda da değildir. Belki çizgi ve renklerle ağaç izlenimini nasıl yaratacağını biliyordur; ya da belki de kendinde kalan ağaç duygusunu nasıl aktaracağını, yansıtacağını öğrenmiştir. Bir üçüncü yol da var tabii; yeni bir ağaç bilgisi ortaya koymak. Edebiyata baktığımızda, ortaya konan da bunlardan farklı bir şey değil aslında. Dil yetisinin duyularımızı tetiklemesi sayesinde çok gelişkin sahneler gösteriyoruz başkalarına ve kendimize. Hikâyeler kuruyoruz, ya da gerçekliğin içinden hikâyeler damıtıyoruz. Asla gerçekliğin kendisini ortaya koyuyoruz anlamına gelmez bu. Ben hep edebi yapıtları rüyalara benzetirim. Başka bir malzemedem yapılmış, başkalarının erişimine açılmış rüyalar. Evet, rüyalar da bir anlamda zihnimizin ya da kalbimizin içini yansıtır ama tam olarak asla çözemeyiz. Edebiyat yapıtı da öyledir. Ne kendimizi, ne de başkalarını kolayca çözebiliriz edebiyat aracılığıyla. Tam tersine kafamız daha da çok karışır. Sanat netliğin olduğu yerde biter bana kalırsa. Bulanık kalan, gölgede olan, biraz eksik, mutlaka yanlış tarafları vardır anlatılanın, yapılanın, resmedilenin. Sanatı heyecanlı ve çekici kılan da bu bilinmezlerdir. Kuşku ve tedirginlik bu karanlıkta büyür. Emin olduğunuz an sanat da edebiyat da bitiyor; ideolojik olanın iki boyutlu dünyasına adım atmış oluyorsunuz. Çünkü o zaman sorularınızı yanıtlamış oluyorsunuz. Başka soru da duymak istemiyorsunuz. Sormakta ısrar edenleri de bozguncu ilan ediyorsunuz.

Yazmaya oturduğunuzda, dili “benceleştirme” çilesini her seferinde en baştan mı yaşarsınız? Yoksa artık ne yazsanız sizin mi oluyor?

Her seferinde dili, sesi, anlatıcıyı, bakış açısını bulmam gerekiyor. En azından uzunca bir süredir bu böyle. Evet, bu sesler çoğu zaman birbiriyle akraba oluyor, ya da dışardan bakan biri bunların farkını ayırt edemiyor ama ben o metnin sesini bulduğum zaman tanıyorum. O zaman yazmaya devam edebiliyorum. Çünkü bu anlatıcı sesin (ister birinci ister üçüncü tekilden anlatayım fark etmez) her zaman bir karakteri vardır ve anlatıyı belirler, etkiler. Bu başlı başına ilginç bir konu bana göre. Zaten son kitabım *İstanbul'da Bir Merhamet Haftası*'nda bununla boğuştum biraz da: anlatıcı sesin hâkimiyetinden, 'yazar'dan kurtarabilir miyim metni? Kafamdaki sorulardan biri buydu.

Virginia Woolf iyi bir romana, yazılamayacağı sanılan bir romanı yazmaya çalışmakla ulaşılacağını söylemiş. Siz hangi duygularla oturuyorsunuz öykülerinizin ya da romanlarınızın başına?

Elbette doğru söylemiş! Ben de daha önce eşi benzeri görülmemiş bir roman, öykü ya da kitap yazmak için oturuyorum masaya. Böyle bir iddia yoksa yapılan iş metin yazarlığı olurdu. Yaratıcı yazarlığın farkı böyle bir narsistik iddiayı barındırması. Her seferinde bir başyapıt, mükemmel bir kitaba varmak için yazarsınız. İlginç olan şudur, içinizde, yüreğinizde, ruhunuzda hissettiğiniz bu iddia, bu ihtiras aklınız tarafından sürekli eleştirilir. Evet, aklım her zaman bunun bir yanılsama olduğunu hatırlatır bana. Biliyorum der, yazabilmek için kendini kandırıyorsun; gerçekleri çarpıtıyorsun, olduğundan farklı biri gibi hissediyorsun, hayalindeki başyapıtı ulaşmak için yeterli değilsin... diye uzattıkça uzatır. Aklımı kendi haline bıraksam, ruhumu delik deşik edene kadar analiz eder, sonra da bir tarafa fırlatıp atar. Ama ben sanırım onu da kandırmanın yollarını buldum zaman içinde. Başyapıttan falan söz etmem ona. Dikkatini başka şeylere çekmeye çalışırım. Örneğin, yazmakta olduğum kitabın kurgu sorunları için yardımını isterim; nasıl yeni edebi oyunlar ve olay örgüleri bulabileceğimi sorarım. O da eski bilim kurgu filmlerinin kolayca kandırılan bilgisayarları gibi büyük bir hevesle, kendinden beklenmeyecek bir heyecanla önüne attığım bu sorularla boğuşmaya başlar. Ben de rahatça işime bakarım. Gerçi hakkımı da vermeliyim. Yazdıklarına her zaman ciddi katkılarda bulunmuştur.

Virginia Woolf'un sözünü ettiği yere ulaşmış yazarlarımız hangileri sizce?

Tanpınar, Atay, Pamuk...

Bir yandan da, büyük yazarların çağının kapandığı söyleniyor. Sizce doğru mu bu?

Sanmıyorum. Belki yazarları büyüten mekanizmalar değişiyor. Ama her dönem yeni ve farklı bir sanat anlayışını beraberinde getiriyor. Belki yazarlara yüklenen misyonlar değişiyor. Kurtarıcı, her şeyi bilen ‘baba’ yazar tipi değişiyor olabilir. Ama ben ne edebiyatın, ne yazarın, ne okurun yok olacağına inanmıyorum. Bunu ilk başta duygusal olarak söylüyorum. Yani böyle olmasını istediğim için. Ama sonra biraz düşününce (aklımı devreye soktuğumda) söylediğinizin doğru olması için bir gerekçe bulamıyorum. Evet, daha önce söylendi sıklıkla, edebiyat artık 19. yüzyıldaki ve 20.yüzyıl başındaki gücüne sahip değil, dünyayı dönüştürmekte edebiyatın artık söyleyecek bir sözü kalmadı gibi görüşler ortaya atıldı... Ama ben zaten edebiyattan büyük toplumsal dönüşümleri başlatmasını, yazarın bir kanaat önderi olmasını beklemedim asla. Sanatın çok daha kişisel bir deneyim olduğuna inandım. Kitlesele sanat tüketimi yapıtı da yazarı da çok farklı noktalara sürüklüyor. Bundan kaçmak mümkün mü? Çok kolay değil. Ama yapabilenler var.

Şu da var: İnsan sanki ölmüş yazarlardan daha çok etkileniyor. Ya da kendinden önceki kuşağın yazarlarından. Siz kendinizden genç, yeni çıkmış yazarlardan etkileniyor musunuz? Etkilenmeyi beğeni anlamında kullanmıyorum...

Edebiyatı etkilenmek bir nevi usta çırak ilişkisidir. Sanatın zanaat kısmı taklitle gelişir. Sizden önceki usta yazarlar kronolojik bir avantaja sahiptirler. Böyle olması doğaldır. Çünkü okuyup inceleyebileceğiniz bir külliyat bırakırlar arkalarında. Sözüünü ettiğiniz anlamda etkilenme devresini geride bıraktığımı düşünüyorum. Zaman içinde gözüm daha eleştirel bir nitelik kazandı. Artık bir kılavuz arayışında değilim. Dolayısıyla ölmüş ya da yaşayan, yaşlı ya da genç yazarların yazdıklarını kimi zaman beğeni ile okuyorum ama kendi yolumun onlardan ayrı olduğunu biliyorum.

Edebiyatımızda son dönemlerde hangi zafiyetlerin başgösterdiğini gözlemliyorsunuz?

Edebiyatın tartışıldığı ortamların azlığı, dergilerin yetersizliği, popüler edebiyatın başat hale gelmesi ilk aklıma gelenler. Bunlar da herkesin malumu konular.

Eleştiri kurumunun neredeyse çöktüğü bir döneme doğdu kitaplarınız. Sizce yazarlığınız ve kitaplığınız yeterince konumlandırıldı mı? Yazar buna neden ihtiyaç duyar?

Bir yazar, kitaplarına gelen tepkilere asla doymaz. Sürekli tartışılın, okunsun, katman katman incelensin, üzerine akademik tezler yazılsın, sempozyumlar düzenlensin, bütün dünya dillerine çevrilsin... Hep ister. Her şeyi ister. Bunlardan bazıları başkaları için yapıldığında da kıskanır. Bunlar pek tabiidir ki, o bizi yazmaya iten narsistik iddianın, o ihtiraslı ruhun yansımalarıdır. Ben de ilk başlarda üzülürdüm, ‘Aa, kitabım çıktı, çok az tepki geldi’ diye biraz burulurdum. Sonraları kendimi eğittim (Akıl devreye girdi). Çocuksu tepkilerin çocuksu olduğunu insan kendine itiraf edip yoluna devam etmeli. Akıldışı isteklere sahip olmak doğaldır ama onların sizin davranışlarınızı yönetmesine izin vermek insanın karakterini zedeler, yaratıcılığın ket vurur. Ayrıca, hangi ortamlarda, ne nasıl tartışılıyor diye biraz yakından incelediğinizde gelen eleştirilerin niceliğini ve niteliğini çok da önemsemiyorsunuz. Böyle bir beklentisizlik içinde yaşamınızı sürdürürken aniden bir yazı yayımlanıyor kitabınız hakkında, o zaman da çok seviniyorsunuz. Evet, diyorsunuz, işte o hayali kişi, o ideal okur gerçekten de varmış, yanılmamışım.

Çalışma biçiminiz nasıl? Neyle yazarsınız, kaç saat yazarsınız, her gün mü yazarsınız? Vb.

Genelde defterime notlar alırım. Günde en fazla bir-iki saat. Ama öykü ya da romanın taslaklarını bilgisayarda yazmaya başlarım ve o zaman bütün gün çalışabilirim. Yazma sürecimde başat olan defterime notlar almak ve düşündürmektir. Bu hayatımın ayrılmaz bir parçası haline geldi.

Bir metni bitirmeye yaklaştığınızda ya da üstesinden gelemediğinizde fiziksel tepkiler verir misiniz? Kaçmak, tıknamak, işi cinselliğe vurmak ya da bağırıp çağırmak gibi?

Hayır. Her zaman yapmam gereken başka işler vardır. Birinde durakladığımda ötekine hız veririm. Böylece fiziksel tepkilere geçit verilmemiş olur. En azından bugüne kadar böyle oldu ama hayat sürprizlerle doludur. Yarın neyi nasıl yaşayacağımı bilemem ki...

Günün birinde yazamamaktan ya da kendinizi tekrarlayıp çoğaltmaktan korkuyor musunuz?

Hayır, korkmuyorum. Ayrıca kendimi tekrar etmenin nesi kötü ki? Benden sürekli performans bekleyen bir okur kitlesi olduğuna inanmıyorum. Eğer yazmam gerekiyorsa aynı metni tekrar yazabilirim. Tekrar eden rüyalar gibi... Belli ki orada bir sorun vardır. Çünkü sanat benim için öncelikle kişisel bir deneyim. Bu deneyim bazen kendini tekrar etmeyi gerektirebilir. Bundan korkmamalı. Korktuğum tek şey içtenliği kaybetmektir. Numara yapmaya başlamış bir sanatçıdan daha tiksindirici bir şey düşünemiyorum.

Yazamazsanız size ne olur?

Hayat benim için büyük bir can sıkıntısına dönüşür.

Peki, yazmasaydınız olur muydu? Yazmazsanız olur mu?

Bu soruyu duyunca insanın aklına Sait Faik'in meşhur cümlesi geliyor: Yazmasam çıldıracaktım. Bu cümleyi okuyunca da, ne yalan söyleyeyim, insanın içini bir korku kaplıyor. Riskli bir durum. Göze alamadım. Şaka bir yana, yazmasaydım elbette olurdu, ama ben bu ben olur muydum? Sanmıyorum.